РОВЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ

65

ОРЛЕНЯ

ЧАСОПИС ДЛЯ ДІТЕЙ

ORLENJA Kinderzeitung

ІІ рік видання ТРАВЕНЬ 1942 РІК № 5. (8)

ВЕЛИКИЙ ВОЖДЬ

20 квітня цього року минає 53 роки з дня народження Фірера Адольфа Гітлєра.

Праця і боротьба — ось ті основні шляхи, якими прямує цей вождь все своє життя до виконання великих завдань, поставлених перед ним і його народом.

Віддавши себе повністю ідеї, він твердо і непохитно прямує цими шляхами. Адольф Гітлєр народився в простій урядничій родині, в невеличкому містечку Браунау в Баварії. Визначаючись твердим характером та непохитністю ще за молодих років, він пізніше добровільно вступає до армії. Чотири роки він перебуває простим вояком на фронті. В 1918 році був тяжко поранений, навіть був втратив зір і мусив довший час лікуватися в лічницях. Це був час, коли настушив трагічний епілог світової війни для Німецького Народу. — Версальський Мир. За ним Німеччина була змушена понести відповідальність за світову війну, а це привело до упадку моральної сили народу.

Адольф Гітлєр, який мабуть найбільше глибоко пережив цей упадок свого народу, заприсягається перед народом цю ганьбу стерти. Він закладає Національ-Соціялістичну робітничу партію, яка згодом виростає в динамічну впливову силу в країні. Ця партія об'єднує кращих синів Німецького народу, які поставили собі за ціль боротьбу проти внутрішнього безладдя в країні (Німеччині), проти несправедливих рішень Версалю, проти інтернаціоналістичного марксо-комунізму та проти світового жидівства.

За один публічний виступ в 1924 році Гітлєр попадає до в'язниці, де опрацьовує свою відому книгу „Mein Kampf" (Моя боротьба), в якій виразно окреслив програмові тези національ-соціялістичного руху. І прийшов, нарешті, день 30 березня 1933 р., коли на голову уряду було покликано Адольфа Гітлєра.

Зараз же починається інтенсивна праця над внутрішнім упорядкуванням держави. Ліквідується комуністичну партію, виключається з публічного та політичного життя жидівство. Починається здорова, грунтовна реорганізація цілого суспільства. Зникає в країні за два роки безробіття. Скреслюється пункт Версальського договору, яким було заборонено Німеччині мати армію.

Розбудовується потужна збройна сила народу, Перевівши здорову внутрішню реформу держави, ведеться також боротьба і за міжнародне становище Німеччини. Стара Европа не вірила в силу Німецького народу та легковажила мирними пропозиціями Фірера. Це привело до збройного конфлікту 1938 р. За два роки Німецька Армія здобуває цілу Західну Европу.

Тепер ведеться запекла боротьба на величезному фронті Східно-Европейського континенту. Комунізм і його носії стоять тепер перед неминучою загибеллю. Ми-українці віримо в перемогу Німецької зброї та нової всеевропейської ідеї, бо її втілює великий вождь Німецького Народу. Його перемога є й нашою перемогою.

НІМЕЦЬКІ ОРДЕНСЬКІ ЗАМКИ

Національ-соціялізм звертає особливу увагу на добір свого політичного провідницького молодняку. Для цієї цілі вже багато літ тому організаційний керівник Райху Др. Роберт Лєй створив найширшу й найновочаснішу виховну установу: німецькі орденські замки.

Три орденські замки партії належать до найкращих національ-соціялістичних будівель. Кожен з них вибудований з таким надзвичайним архітекторським хистом на фоні сільського краєвиду, що виглядають так, ніби вони стояли так завжди. „Зонтгофен" в альпійських горах є пристосований до будівничої традиції альпейських країн, „Крессінзее" — це замок долішньонімецької низини, „Фогельзанг" розкинутий дуже характеристично на трохи голих, але все ж так чарівних невисоких горах, для яких він є

прикрасою. Марієнбург біля Кенігсбергу у Східній Прусії і взагалі замки німецького лицарського ордену, з яких багато збереглося в Прусії та в пізніших польських, естонських, ліфляндських або литовських областях і які колись стояли всюди в тих країнах, які завдячують німецьким лицарям перше і найтриваліше зіткнення з европейською культурою — оці саме орденські замки і спонукали перейняти цю назву і для цих модерних будівель Націонал-Соціялістичної Німецької Робітничої Партії.

Кандидат мусить провести один рік на кожному з названих орденських замків, які не тільки є школами світогляду, але також установами, що формують і виховують характер. До цього від кожного учасника вимагаються вияви рішучости і відваги, стрибання з парашутом, небезпечного плавання, їзди верхи та вправ в самоопануванні. Одначе в орденських замках немає ніякої манастирської відокремлености. Навпаки, щоб там не було, існує сталий зв'язок із оточенням. Бо майбутній провідник мусить постійно і завжди бути в найближчому і найбільш товариському контакті з земляками з усіх областей Райху. Наприклад, кандидат мусить кожного року щонайменше три місяці служити на партійному фронті. Отже все виховання на орденських замках переводиться в найтіснішому зв'язку з народом. Націонал-соціялістичний добір провідників поставив собі за ціль виховувати мужів, що є зв'язані з народом, але навчилися і провідництва, мужів, які дбають перш за все не за самих себе, але за Німеччину, які за цю Німеччину борються з усією силою духа, тіла й серця все своє життя в добру, а тим більше в лиху для неї годину. Вони мають своє життя упорядкувати за гаслом: „Вірити, слухати й боротися" та за старою вояцькою приповідкою: „Бути чимось більшим, ніж здаватися"! Це й є справді націонал-соціялістичним формуванням майбутности!

Представники Болгарії, Данії, Фінляндії, Хорватії, Румунії і Словаччини підписали пакт.

СОВЕТСЬКА ЗИМОВА ВІЙНА—ЦЕ НІМЕЦЬКА ПЕРЕМОГА

Всупереч усім законам зими, Сталін, не вважаючи на велетенські криваві втрати своїх армій, силкувався змінити вирішений ще перед початком зими результат війни. Коли німецьке командування, у зв'язку зі станом погоди, наказало припинити воєнні операції, він використав це для того, щоб робити все нові атаки на німецький фронт, не жалуючи ні людей, ні воєнного матеріялу. Це була спроба, на яку не тільки він сам, але й його союзники в Лондоні й Вашингтоні покладали всі свої надії. Коли сам Сталін хотів рятувати цією спробою своє існування, то Лондон і Вашингтон сподівалися знайти в ній противагу до поразок у Східній Азії і на Середземному морі та Атлантику. Але ця спроба зовсім не вдалася. Всі більшовицькі атаки розбивалися об німецьку оборонну лінію, яка зробилася для більшовиків кривавим муром. Опубліковані недавно німецьким верховним командуванням цифри совєтських втрат стверджують це недвозначно. В часі від 1-го січня до 20-го лютого німецькі війська захопили у полон 56.806 червоноармійців. Вбитими й пораненими Совєти втратили у кілька разів більше число. До цього слід докинути ще й совєтські втрати у воєнному матеріялі, які за цей час виносять 960 танків, 1.789 гармат, 1.189 літаків, 8.170 автомашин і підвод, 59 паротягів і 43 залізничні потяги. Щоб зрозуміти вагу цих матеріяльних втрат треба взяти до уваги, що внаслідок зимових труднощів у транспорті і постачанні, ворог не міг кинути на фронт стільки матеріялу, як літом або восени 1941 р. так що ці матеріяльні втрати відповідають кількості здобичі з літа й осени, коли німці знищили великі совєтські армії.

Ці стверджені німецьким верховним командуванням результати становлять найкра-

щий доказ недолужности зимових операцій більшовицького військового командування підчас зимової війни. Це командування не знайшло іншої розв'язки справи, як тільки кидати безпланово маси гарматного м'яса на міцно укріплені німецькі позиції. Щоправда, завдяки цьому більшовики змогли на кілька тижнів відволікти свій розгром, але вони мусять тепер самі визнати безглуздість своєї зимової стратегії.

Хоч і не може бути сумнівів, що ворог і далі намагатиметься додержуватись у найближчому часі своєї самогубної тактики, то все ж таки у почутті своєї безсилости він зробився обережніший із своєю „переможною" хвалькуватістю. Тепер вже й Москва непевним голосом стверджує, що німецька военна махіна не пошкоджена. Річ природна, що Москва ще не має відваги признатись перед своїм населенням, що розреклямований советський наступ зробився черговою рішальною перемогою німецької армії. Але ці більшовицькі затушковування пригадують нам тільки слова Фірера з 30 січня: „Ми маємо перед собою ворога, який може тепер мати над нами чисельну перевагу, але на весну і це зміниться — ми його поб'ємо". Весна вже недалеко. Побачимо, що ховається за фантазіями більшовицько-плутократичного світу. Сталінський агент в Лондоні Кріпс теж не потрапить нічого в цьому змінити. Він потрапить приготувати Англію до прийняття більшовизму, але перемоги Німеччини над більшовизмом стримати не зможе.

ЗНИЩЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ДЕСАНТУ

Як уже подано в спеціяльному звідомленні, в ночі на 28 березня намагалися англійські морські сили висадити частини в гирлі Льоари, щоб заволодіти опірною точкою підводних човнів Сент Назер та знищити шлюзи пристані. У вогні німецьких морських батарей, вилетів в повітря заки осягнув свою ціль, наладований вибуховим матеріялом старий американський нищильник, який повинен був забити шлюзи. Знищено або тяжко пошкоджено морською артилерією масу ворожих швидкоплавних і пробойових човнів. Коли вже вдалося ворогові висадити частини на суші, їх підчас намагання опанувати корабельню і вдертися до міста, частини всіх військ збройних сил винищили до-щенту. Згідно з дотеперішніми звідомленнями знищено один нищильник; 9 швидкоплавних і чотири торпедні човни ворога. Крім високих кривавих втрат ворога в наші руки попало понад 100 полоненнх. По-німецькому боці не пропав ані один воєнний віз. Не заподіяно жадних шкід також на пункті підводних човнів. Коли стало ясно, напали німецькі торпедні човни на сильніше британське з'єднання нищильників, яке втекло від бою після того, як отримало багато попадань.

Большевізація Англії

Британський міністер виховання Батлер заявив, що треба нав'язати тісніші „культурні взаємини" Англії з Совєтським Союзом. Тому він має замір вже в наступному місяці відкрити курси російськьої мови для британських учителів. В будучому планує він якнайчисленішу виміну студентів між Англією і Союзом.

ЩО ДІЄТЬСЯ В МОСКВІ

Москва лежить ще досить далеко від фронту, але настрій там вповні воєнний. В передмістях жінки різного віку, мов мумії закручені хустками, працюють день і ніч при сипанні оборонних валів. Багато з них з огляду на брак одягу, взуття, рукавиць, мусять працювати в холоді і в голоді. Понад силу мусять вони зносити дерево й каміння, будувати барикади. Деякі з них відбувають цю працю за кару, а деякі „добровільно". При кольонах цих робітниць стоять узброєні пости. Поміж ними можна бачити де-не-де красноармійський або ГПУ уніформ. Решта сторожі є в цивілю. Від часу до часу пересовується з фронту поїзд-кур'єр з обдертим верхом або з перестріленими стінами у вагонах. Дуже рідко можна бачити тут авто, хіба чорну лімузину губернатора Москви, Сергея Тарасова. Хоч Сталін перебуває і надалі в Москві, то все ж таки Москва вже не є столицею Совєтів. Це є лишень етапова централя та головна кватира середнього відтинку фронту.

На вулицях міста помічається нервовий рух населення.

Всяке спізнення є трактоване як саботаж. Хоч в жовтні десять тисяч всяких спеціялістів, жінок і дітей з Москви евакуовано, все ж таки Москва є переповнена людьми.

Перед чужинецькими готелями маси прошаків. Всякі ресторани є позамикані. Але все ж таки в деяких ресторанах відбуваються інструкційні воєнні години. Перед кіосками у вечірні години грубі колони міщан, щоб закупити останні газети, що приносять найновіші вісті з фронту. Вступ на ті околиці, де бомби німецького летунства наробили багато шкод, є заборонений. Найбільші шкоди бомбардувальних дій знаходиться в індустріяльних околицях міста. Дуже знищені фабрики літаків та бронемашин.

Англійські кореспонденти пишуть, що нічого дивного, що взагалі в Москві нема чого їсти. Москва, мовляв, була інтернаціональним осередком, де взагалі з їжею було добре. Однак ця справа виглядає цілком інакше. Зі стратою всіх совєтських важніших залізничних пунктів наступила в Москві страшна постачально-харчева криза.

Цивільне населення абсолютно позбавлене нормального харчу. Вся їжа, що доставляється до Москви, видається виключно армії і ГПУ.

Про брак їжі в Москві преса нічого й не згадує ані словом.

Японці йдуть на столицю Гвінеї

Як повідомляє британська відомостева служба, японські частини йдуть походом на Порт Моресбі, столицю Нової Гвінеї. Японці посуваються у віддалі 200 миль (англійських) від Моресбі зі своєї бази Ляе. За останніми звідомленнями, до сутичок з австралійськими частинами ще не дійшло.

68

Симон Петлюра

25 травня цього року минуло 17 шістнадцять років з дня мученицької смерти світлої пам'яті Незабутнього Сина України, Невтомного Борця за визволення Рідного Краю з московської неволі — Симона Петлюри.

Минуло шістнадцять років з того часу, як навіки перестало битись, палаючи вогнем найбільшої любови до нас, Його надзвичайно чутливе серце, що так багато зазнало печалі та горя... Перестало битись то серце, що так болісно тремтіло й стискалось, коли бачило неволю, бідність і темноту різних людей, коли не відчувалось належного відгуку тих, кого кликало на спільну оборону зо всього окраденої України... Москва, що віддавна підступно забрала від нас нашу волю, нашу стару назву — Русь, нашу культуру, освіту, наші широкополі степи та лани, наших синів до війська, що їх кров лилась в обороні Москви, наші надземні багатства та й ті, що в землі: збіжжя, ліси, сіль, вугіль, залізо та інші... За все заплатила вона тяжким поневоленням нас у рідній землі та безпросвітньою такою тьмою, що й ім'я своє ми забули, майже зовсім забувши, що ми — українці...

Минуло шістнадцять років, як востанне закрились ті очі, в яких так яскраво світилась тверда віра в нашу, здавалось, уже близьку перемогу над московським ворогом. Палахкотіли колись тії очі й блискавками завзяття, й помсти до ворогів, бо Симон Петлюра мав певне право сказати з поетом Шевченком „та неоднаково мені, як Україну злії люди присплять лукаві і в огні її окрадену розбудять... Ох, не однаково мені!..“ І став наш Велетень — Борець творити із слів поета — чин...

Шістнадцять років тому назад заніміли уста, які чарували слухачів прекрасними промовами, що підбивали під його вплив людей розумними доказами, твердою й непоборною переконливістю; заніміли уста, що твердо й сміливо кликали до зброї, до бою, що так пестливо й побожно шептали: „Вільний Рідний Край“... „Вільна Україна“.

Минуло шістнадцять літ уже, як 25-го травня 1926 р. на вулиці столиці Франції — Парижа — підісланий Москвою комуніст жид Шварцбарт п'ятьма кулями забив Петлюру, що всього себе від молодих літ до останньої хвилини свого життя присвятив на службу для Рідного Краю й досмертну боротьбу за його визволення з кайданів московської неволі.

Таким ото, загально кажучи, був Великий і Незабутній Син Українського Народу — Симон Петлюра.

Народився Він 10 травня 1879 р. в Полтаві, в бідній козацько-міщанській родині. Вчився в Полтавській семінарії, де вчились переважно діти духовенства — священиків та дяків. Уже в семінарії заохочував своїх товаришів до читання українських книжок,

до поповнювання свого знання відомостями з української історії, географії, письменства й до вивчення своїх гарних пісень і т. п. За таку працю Петлюру звільнили зо школи. Одначе це звільнення не зламало Його юнацького запалу й завзять. Береться Він самотужки докінчувати свою науку, читає добрі книжки, поширує й поглиблює своє знання, працює в газетах, пише сам книжечки для народу. Московський уряд за таку працю Симона Петлюри садить Його не раз до в'язниці, щоб перешкодити тій праці.

Підчас великої війни іде Петлюра на фронт і в скорому часі закладає там українські комітети, що об'єднують вояків українців.

Коли в 1917 р. піднялось у Росії повстання проти царської влади, Петлюра їде до Києва, де владу над Україною взяли в свої руки українці, вибрані народом, які створили Центральну Раду. Занепокоїлась Москва цим: хоч на словах усім давали волю москвинн, але на ділі боялись і чимось поступитись українцям, знали бо добре, що без України Московщині трудненько буде...

Москвини рішили йти війною на українців... З московської півночі насунулись на Україну з рушницями, кулеметами, бомбами й гарматами моськовсько-комуністичні війська. Петлюра кинувся на рятунок Україні, але Москва своїми значно більшими силами зайняла всю Україну.

Петлюра боровся проти неї всіма силами, загріваючи війська Української Народньої Республіки до найзавзятішого спротиву більшовицьким військам. Відогнали москалів і взяли навіть Київ, але через деякий час під натиском дуже численної більшовицької кінноти мусіли відступити з кривавими боями. Перемогли, одначе, любов до Батьківщини, незламне завзяття й непереможне хотіння, свято виконати свій обов'язок для свого рідного краю й народу.

Симон Петлюра ще раз сам пробує підняти нарід проти Москви й висилає на Україну загони своїх вояків, що, відбираючи від вояків зброю, коні й різні припаси, дійшли аж під самий Київ. Перемогла їх, одначе, значно більша більшовицька сила. Під містом Базаром розстріляли більшовики кулеметами 359 козаків, що попались у неволю до них. Не захотів ні один з тих лицарів перейти на службу до Москви, воліли вони смерть, ніж життя за зраду Батьківщині. Так криваво, завзято й сміливо провадив війну за визволення України Симон Петлюра.

У 1923 р. виїхав Він до Парижа, щоб там ознайомлювати Европу зо слушними домаганнями Українців. По всій майже Україні в той час піднімались протибільшовицькі повстання „петлюровців". Більшовики побоювались, що Петлюра дістане поміч від Европи й знов піде війною проти Москви. Дуже уважно слідкували вони за кожним кроком Петлюри через своїх шпигів...

Вирішено було вбити Петлюру, що й виконав жид-комуніст Шмуль Шварцбарт 25 травня 1926 р. на одній з вулиць Парижу.

Так жив, боровся і навіть життя своє віддав за Україну Великий її Син, Головний Отаман Симон Петлюра. Нехай же пам'ять про незломного Борця буде вічною в серцях, наших!... Нехай же скоріше настане той час, коли Його тіло з Парижа перевезуть на Україну, щоб поховати на лоні Рідної Матері землі, яку аж до останньої хвилини так безмірно любив Симон Петлюра.

Весна йде!

Весняна п'єса на одну дію.

Лісна прогалина на провесні освітлена денним світлом. З боків, якщо нема лісних куліс, можна завісити сукна. В глибині сцени стоїть група дерев, намальованих на двох однакових рамах, які підтримують два хлопчики, сховані за рамами. За згаданою групою дерев, на підвищенні зроблено трон, над яким висить великий білий круг, поділений на чотири частини з написами: весна, літо, осінь, зима. Стрілка показує ще зиму. Трон спочатку на дереві непомітний. На сцені бавляться Івасик та Марійка. З лівого боку стоїть Снігур, коло нього скаче Івасик, приложивши до уст кия, наче трубку

ІВАСИК. Тра-тра-тра-та-та... От зробили Снігура...

МАРІЙКА. (*Закінчує ліпити носа, фарбує Снігуреві начервоно губи*), Подивись який зубатий, ще й до того й носатий...

ІВАСИК. Отакий собі бокатий, отакий ще череватий...

МАРІЙКА. Отакий собі Снігурчик, круглесенький мов огурчик...

ІВАСИК. Треба шапку ще знайти на голівку надягти.

МАРІЙКА. А ось бачу я макітру (*біжить, піднімає макітру*) стареньку, ще й надбиту...

ІВАСИК. Ото буде паталай... Ну, мерщій же, надягай...

МАРІЙКА. (*Надягає Снігуреві на голову макітру, обоє сміються*). Боюся тільки, що недовго він на цьому світі буде жити, бо сонечко вже починає по-весняному міцно гріти.

ГОЛОС МАТЕРІ. (*за кулісами*) Марійко!... Івасику!... А йдіть лишень обідати...

МАРІЙКА. Зараз, матусенько!... Чуєш, Івасику, ходімо.

ІВАСИК. (*знімає шапку до Снігура*). Ну, Снігуре, до побачення!

МАРІЙКА. (*весело*) Певніш скажи — прощай.

ІВАСИК. А то ж чому?

МАРІЙКА. Сподіваюсь, що в цю нічку він перетвориться у річку.

ІВАСИК. (*втягає носом повітря*). Ти правду кажеш, бо в повітрі я чую подув весняний.

МАРІЙКА. Ходім, Івасику, бо мати ждуть, (*Ідуть, Івасик тягне за собою санки*).

ІВАСИК. А по обіді попросимо ще нашу паню та ще зо школи школярів: нехай подивляться, якого ми Снігура встругнули. (*До Снігура*). Ну, будь здоров... (*Виходять*).

СНІГУР. (*Поволі обертає голову в ту сторону, де пішли діти, киває головою*) Ходіть здорові! Ух, гаряче... (*чхає*) Апчих! Коли б ще нежиту від сонця не дістати... (*Групу дерев в глибині сцени розсовують сховані хлопчики. Видко трон, сидить на ньому Володар-Час з булавою, з лівого боку сидить Грудень, з правого Січень, а за троном збоку стоїть Лютий*).

ВОЛОДАР-ЧАС. (*В окулярах читає газети. Павза*). Хм... Не збагну тієї людської фантазії...

СІЧЕНЬ. Так-так. А як свого досягнуть, то вередують...

ГРУДЕНЬ. А я нічим там не проймаюсь (*Смокче люльку*), одно гуду собі та снігом замітаю: так як і перед тисячами літ, без зміни... Ет, повередують трошки та поскачуть, а далі знов повернуть до стародавніх звичаїв своїх.

СІЧЕНЬ. А я не можу знести їхніх примх. Як щось химерного ушкварять, (*Сердито*) я зараз їх мов різками січу, січу, січу...

ЛЮТИЙ. А я лю-тую... Ууу-ххх!!!

ГРУДЕНЬ. А я без зміни все гуду... Нічим у житті там не проймаюсь.

СІЧЕНЬ. А я одно: січу-січу-січу.

ЛЮТИЙ. А я лю-тую... Уууух!!!....

[*За кулісами чути спів: „А вже весна, а вже красна, із стріх вода капле". Можна заспівати іншу веснянку*)

ВОЛОДАР-ЧАС. Чи чуєте? Наш Сонце-Князь до нас гінців вже надсилає. Гей, Лютий, стрілку пересунь! (*Лютий пересовує стрілку, де написано „Весна"*).

ГРУДЕНЬ. І нам пора на одпочинок,

ВОЛОДАР-ЧАС. А так.. Пора-пора... Ходіть здорові до нової черги!.. Та зараз же скажить, щоб Березень, Квітень та Травень сюди скоренько прибули. Нехай з ними разом прибуде мій голяр.

ГРУДЕНЬ. (*жартуючи*). Як бачу, то Володар-Час Весну привабити до себе хоче (*всі сміються*).

ВОЛОДАР-ЧАС. (*Задоволено*) Аякже... аякже?!.

ГРУДЕНЬ І СІЧЕНЬ. (*разом*) Ну, будь здоров, Володарю наш Часе!...

ВОЛОДАР-ЧАС. Ходіть здорові!... Не забудьте ж покликать голяра.

МІСЯЦІ. (*разом*) Ні-ні... Все сповнимо, як ти велиш. (*Кляняються, ідуть*),

СНІГУР. (*стурбовано до одходячих місяців*). Чекайте!... Куди ж ви?.. Грудню, Січень, Лютий!.. (*витягає благаючи руку, мітла, що тримає під рукою, падає*).

ГРУДЕНЬ. (*сміючись*) Дивіться, як Снігурчик затрусився.

СІЧЕНЬ. (*жартуючи*) А побілів як... Прощай, Снігуре!...

ЛЮТИЙ. (*махнув рукою*) Нема часу тут з тобою патякати... (*виходять.., Володар-Час посміхаючись дивиться через окуляри на стривоженого Снігура*).

СНІГУР. Що чую я?... Невже ж гінців Весна сюди вже шле... (*мало не плачучи*). О, наш Володарю — Часе, порадь же що робити? Невже ж загинути прийдеться?...

ВОЛОДАР-ЧАС. Ха-ха... (*спокійно й твердо*) А хоч би й так?... Як треба то й загинеш... Невже ж ти думаєш, Снігуре, що по тобі хто буде жалкувати?... Загинеш ти... а діти, граючись на другий рік, в зимі, нового зроблять... кращого.

СНІГУР. Апчхи! (*мало не плачучи*) Так хоч скажи, куди поділася зима, куди сховалася вона?

ВОЛОДАР-ЧАС. (*Показує за куліси*) А там в хоромах льодових вже строїться в дорогу аж на північ. Он бачиш: Сніговій ведмедів білих запрягає, а онде Дід-Мороз санки ладнає. Сама ж Зима стоїть на ганку мов сова. Біжи мерщій, може ще встигнеш.

СНІГУР. Спішу до матінки — зими... (*робить повільні кроки*) Апчхи!.. (*Макітра впала з голови та розбилася на дрібненькі кусочки*). Ух, як тут сонце припікає... Ой, лишечко, вже з мене капотить... Нежиту я дістав... Апчхи!... (*біжить повільно*) І ноги клятії вже тають... Ох, матінко — зимо, рятуй... Апчхи!... Апчхи!... (*зникає за кулісами*).

БЕРЕЗЕНЬ. КВІТЕНЬ і ТРАВЕНЬ. (*Входять, разом говорять*). Слава і честь тобі, Володарю наш Часе!

ВОЛОДАР-ЧАС. (*привітливо*). Навіки слава...

ГОЛЯР. (*підскакує, низько кланяється, знімаючи бриля*). І доброго здоров'я!

ВОЛОДАР-ЧАС Привіт і вам! (*вітається з місяцями, не помічаючи голяра*) Мій любий Березню, мій Квітню й ти, мій Травню дорогий! Пора вже й вам місця заняти та чесно виконать обов'язки свої. (*Побачив голяра*). А, і голяр мій тут! (*Голяр заметушився, усміхається, низенько кланяється*).

ГОЛЯР. Аякже... На кожний клич твій, Володарю й пане Часе наш, я враз до послуг (*кланяється*). Цях-мах, цях-мах і все готове буде...

ВОЛОДАР-ЧАС. Ну, швидше до роботи... Не гай часу...

ГОЛЯР. Я зараз... Цях-мах, цях-мах... і все готове буде... (*знімає великі ножиці, що висіли через плече, знімає великий гребінець з-за спини, витягає велику бритву з-за пояса. Все це кладе перед Володарем-Часом. Починає виконувати рухи ніби стриже, далі голить, а потім чеше*).

ВОЛОДАР-ЧАС. Ой, обережніше!.. бо вухо вріжеш...

ГОЛЯР. Ет, що там вухо, то пусте — цях-мах і все готове...

ВОЛОДАР-ЧАС. Ой, лишечко, губа ж моя... губаааа... Не тисни так...

ГОЛЯР: Ет.., що губа... Кажу ж вам, що пусте... Цях-мах, цях-мах і все готове.

ВОЛОДАР-ЧАС. Не смикай так волосся...

ГОЛЯР. І знову Володар-Час кричить... Чи ж не живуть хіба у світі люди без вуха, без носа, без руки, чи без ноги... То все пусте... Цях-мах, цях-мах... і все готове...

ВОЛОДАР-ЧАС. А може ще й без голови накажеш жити!

ГОЛЯР. Е, ні!... Що голова... то інша справа. Нехай вона буде й дурна або осляча, однак потрібна до життя людині. (*Закінчує чепурити Володаря-Часу*). Ну, от... Цях-мах, цях-мах і вже готове... (*Складає свої прибори*).

ВІТРЕЦЬ І ПРОМІНЬ. (*Вбігають весело*). Привіт тобі, Володарю-Часе, несемо від Весни.

ГОЛЯР. (*Що стояв спиною від несподіванки підскочив*) Ох, лишенько... От потерчата... Чого горланите?... (*передражнює*). Ве-снааа... Весниии... Тільки злякали... Ну й що з того, що йде весна?... Сьогодні є, а завтра цях-мах, цях-мах і вже нема.

ВОЛОДАР-ЧАС. (*Сміється*). Ну, годі, не сварися... Спасибі за привіт.

ВІТРЕЦЬ. Як бачу, то Володар-Час уже на варту інші місяці поставив весняні.

ПРОМІНЬ. Пора й мені від зимового сну Природу розбудити та приготовити її до зустрічі Весни. Володарю наш Часе, чи можна вже й мені до праці приступати?...

ВОЛОДАР-ЧАС. Пора-пора вже починати...

ПРОМІНЬ: Гей, вся Природа оживай! В зелені шати одягайся, життя та сили набирайся. Весна йде, весна йде!...

ВІТРЕЦЬ. Гей, краснолюдки, гей, дрібнота... Вставайте, жде на вас робота. Лопати, деркачі, граблі хапайте та до роботи поспішайте, Весна йде!...

6 КРАСНОЛЮДКІВ: (*виходять: два з з лопатами, два з граблями й два з деркачами. Рухи й кроки виконують в такт гуртової деклямації*). Тупу-цупу-луп. Не зварили круп. Треба швидко поспішати та гарненько скрізь прибрати, бо Весна йде, красна йде. (*Лопатами вирівнюють, граблями загребають, а деркачами замітають*). Тупу-цупу-луп. Не зварили круп... Чим же будем зустрічати, чим же будемо вітати, як Весна прийде, як красна прийде..,

КУХАРИК. (*Вбігає з великою, дерев'яною ложкою*) Наварив я круп. Маю смажене, печене, ще до того і варене...

ВСІ РАЗОМ. Все на честь Весни. Все на честь Весни.

КРАСНОЛЮДИ. (*Разом*). Тупу-цупу-бець. Кухар-молодець. Буде чим нам частувати, буде чим нам привітати, як Весна прийде, як красна прийде.

4 МЕТЕЛИКИ. (*Вбігають*). Ой, як тут привітно та гарно. Володарю наш Часе, Весна надходить. Скажи усім, нехай же всі піснею вітають надходячу Весну.

ВОЛОДАР-ЧАС. Ставайте ж чемненько в ряди. А хто ж з вас буде керувати тим, що будуть співати, як Весна прийде.

ГОЛЯР. (*Кланяється*). О, я цю штуку добре знаю. Дозволь мені, Володарю наш Часе!

ВОЛОДАР-ЧАС. (*Жартівливо*). Ти... А хіба в співі ти що тямиш?

ГОЛЯР. Ого... Ще й як! У мене все... цях-мах... і готове.

ВОЛОДАР-ЧАС. (*Сміється*). Ну, коли так, то починай.

МЕТЕЛИКИ. Швиденько раду нам дайнай!

ГОЛЯР. (*Прибирає ділову позу, суворо*). Мовчать!... І... слухать! (*Метушиться по сцені*). От, ви, метелики сюди, а краснолюдки, он туди. Та причандали поховайте. (*Краснолюдки розбігаються, ховають лопати, граблі й деркачі*). Куди ж побігли?... Ну, ставайте. А ти, Вітерець, займай тут місце, а Промінь тут... (*одбігає і дивиться на всіх*). Не буде тісно? А кухаря з копистkою от тут поставлю... Тепер, капеля, уважай, як тільки я махну, то й починай. (*Одбігає знову й всіх оглядає, вимає ножиці та гребінець, махає ножицями*). Цях мах, цях-мах і все готове!

ВСІ. (*Дружно вимахуючи рухами.*) Цях-мах, цях-мах і все готове!

ГОЛЯР. Та що ж ви робите?... От, бузувіри, башибузики ви! (*Всі сміються*). Ну, перестаньте жартувать та тону пильненько тримайте! (*Піднімає ногу, б'є ножицями об обцас, надставляє до вуха*). Ля-ля-ля.

МЕТЕЛИКИ. Вже близько, он. Сюди йде...

ГОЛЯР. (*Одкашлюється*). Мовчіть та дружно починайте. Ля-ля-ля. — А я ще буду приграваті. (*Накладає папір на гребінець*). Ну, раз два починати... (*співають всі*).

Весна іде, тепло несе,
Річки широко розіллються,
Ліси та гори стрепенуться,
Весна іде, весна іде..

Річки шумлять, річки гуляють,
Просторі луки заливають,
Пташки з вирію прилітають,
Весна іде, весна іде!...

Прокиньтеся поля й степи,
І, став окутий, пробудися,
Від сну зимового проснися
Весна іде, весна іде!..

І, пишні квіти, оживайте,
Надходячу Весну вітайте!
Привіллям душу наповняйте,
Весна іде, весна іде!...

Уся природа ожила
І напишалася красою.

(*Весна входить. Дві маленькі дівчинки-служниці несуть плащ за Весною*).

Усе так тішиться тобою.
Весна прийшла, Весна прийшла!

(*Кланяється*).

І все, що тільки ожило,
На честь тобі, пісні складає,
Тебе, о Весно, все вітає,
Весна прийшла, Весна прийшла!

(*Закінчивши пісню, можна упорядкувати танок метеликів на честь весни*).

ВЕСНА.

З далеких я сторін,
Що мала духу, все спішила,
На крила вітра-пустуна
До вас сюди летіла.

З собою принесла:
Життя, тепло і ласку —
Святу землицю хочу вбрать,
Неначе казку.

А людям в душу я вдихну:
Нові святі надії,
Перетворю я в дійсність всі
Зашкорубілі мрії.

І буду сіять поміж вас:
Світло, науку й згоду,
Поки не скаже мені Час,
Збиратися в дорогу.

ВОЛОДАР-ЧАС.

Вітаю нашу Весну.
Красну — Весну вітаєм,
Із сил тих творчих, що несеш,
Як тільки вмієм скористаєм.

Іди ж, оглянь, чи все воскресло,
Торкнися творчою стопою.
І все, що стрінеш на шляху,
Умий ти ранньою росою.

ВЕСНА.

Володарю, ти Часе наш!
На заклик твій я поспішаю,
Усіх приятелів моїх
На спільну працю всіх скликаю.

УСІ ХОРОМ. Веди нас, Весно!...До помочі тобі усі ми станемо...

(*Усі скупчуються коло Весни*).

ГОЛЯР. Чекайте!... Треба ж і порядок знати... Не пхайтеся, як вівці. (*Наближається до Весни, розпихаючи всіх*). Дозволь мені вести перед. Я ж на всі руки майстер. Де підстріжу, де розчешу, а де то можу й збрити. У мене все в руках горить, кипить... Цях-мах, цях-мах і все готове. (*Весна рухом голови дає згоду. Дерева зсуваються закриваючи трон з Володарем Часом та місяцями*). Ставайте ж чемненько в ряди. Метелики сюди, коло Весни. За ними Краснолюдки, візьміть лопати, деркачі та граблі. Вітрець і Промінь — тут. Кухарика за ними в кут. Для мене місце теж тримайте. Ідемо з піснею, ну, починайте! (*Повторюють пісню на честь Весни від слів „Уся природа ожила“ аж до кінця. Першою виходить Весна з дівчатками-служницями, за нею метелики, далі краснолюдки, промінь, вітерець, кухарчик. Голяр диригує ножицями. Пропускає всіх перед собою, долучується до кухарика, продовжує далі диригувати, голяр ножицями, кухарик ложкою. Виходять. З протилежного боку чути веселий гамір та сміх: діти-школярі надходять з учителькою*).

УЧИТЕЛЬКА. (*за кулісами*) Куди ж ти нас завів, Івасику?... То ж тут болото...

І ШКОЛЯР. Ой, лишечко... Я чобота згубив... не витягну.

ІІ ШКОЛЯР. А в мене шапка впала.

І і ІІ ШКОЛЯРКА. На шапку... Ой, прошу ж вас!... А як же тут нам перейти? Та ж тут калюжа ніби море...

ІВАСИК. Чи бач, яке велике горе, ось тут попід тином перейдем.

УЧИТЕЛЬКА. Та де ж ваш той Снігур?

МАРІЙКА. А ось тут зараз під ліском.

ІВАСИК. Сюди ходіть! Тут бережком пройдемо цілком сухенько,

УЧИТЕЛЬКА. Даремно ти нас, Івасику, ведеш на узлісся! Хіба попрощатись з Снігуром?

І ШКОЛЯР. А може з мокрим місцем тим, на якому стояв Снігур.

ІВАСИК. (*Вбігає на сцену*) А ось ми вже й під ліском.

ШКОЛЯРІ. А де ж Снігур? Певно сховався... (*сміються*).

ІВАСИК. (*Розгублено розводить руки*). Що?!... Нема?!... (*Біжить до того місця, де стояв Снігур*). Зостались лиш черепки з макітри та ще поломана мітла.

УЧИТЕЛЬКА. (*Сміється*). Як бачиш, що нема вже Снігура, але, Івасику, дарма! Скінчилися зимові забави. Прийшла Весна й нові грища з собою принесла. Користайте ж з них поки, маленькі діти.

МАРІЙКА. (*Душає*). Які ж забави маєм ми, щоб були весняні?

УЧИТЕЛЬКА. Які... А от: ягідочка, ще перепілочка. дударика та ще й веснянки можна заспівати. Ну, починайте...

ІВАСИК. Якщо немає Снігура, то хоч заграєм дударя.

МАРІЙКА. Ба, ні!.. Ягілочку давайте, а далі перепілочку, а потім вже й дударика.

УЧИТЕЛЬКА. А як позволить час то й веснянки заспіваєм. Ну, ставайте, починаєм (*уставляє дітей одповідно до гри. Діти співають і бавляться, учителька керує забавою. При кінці забави учителька дивиться на годинник і звертається до дітей*).

УЧИТЕЛЬКА. Вже час додому йти, діти!

МАРІЙКА. Ще трошки, прошу пані!

УЧИТЕЛЬКА. Ні, вже пора збиратись. А завтра після школи прибіжіть сюди ви знову. Правда?

ДІТИ ВСІ. (*Хором*). І пані з нами прийде!.. Тут так гарно привітно. Як сонечко тепленько гріє.

УЧИТЕЛЬКА. Добре прийдемо, ще й „Орленя“ сюди візьмем. Наше „Орленя“, що читали в школі.

ДІТИ. От буде весело!.. Будем читати, загадки розв'язувати.

МАРІЙКА. Ще одну веснянку заспіваєм, ту, що нам „Орленя“ прислало.

УЧИТЕЛЬКА. Нехай по-вашому вже буде. (*Діти виконують веснянку. Завіса повільно закривається*).

Петро ЗИНЧЕНКО.

ЙОЙ ВАЖУ Я ВАЖУ
НА ТУ ДІВЧИНУ ВРАЖУ

ЧИТАЙ І ДРУГИХ ЗАОХОЧУЙ ЧИТАТИ „ОРЛЕНЯ“.

ВАЛЕРІЙ КРУК

Марко Вовчок

(1834 — 1907)

...„Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих"...

Шевченко
(*„М. Вовчку" 1859*).

I.

Марко Вовчок — талановита українська письменниця 60—70 р.р. минулого століття. Справжнє її прізвище — Марія Вілінська. Народилася 10 грудня 1834 р. біля Орла в сім'ї місцевого дрібного поміщика. Батько її, армійський офіцер, помер рано, коли Марії не було ще й шести років. Вчиться майбутня письменниця спершу дома, а з 1846 (по 8) в дворянському пансіоні для дівчат в Харкові. Тут вона вперше почула живу українську мову і зацікавилась українською літературою. По закінченню пансіону в Харкові, переїздить жити до своєї тітки в Орел, де зустрічається з багатьма культурними діячами та письменниками того часу. Часто відвідує сходини культурної молоді, на яких читалися твори, співались народні пісні та велись гарячі розмови про тяжке становище кріпаків. Ці розмови зробили великий позитивний вплив на майбутню письменницю. Вона стала глибше цікавитись тяжкою долею кріпаків, почала записувати і збирати народні пісні. В Орлі зустрічається з політичним засланцем, членом братства св. Кирила і Мефодія, Опанасом Марковичем, з яким в 1851 р. й одружується. В цьому ж році разом з чоловіком переїздить на Україну, де починає енергійно вивчати українську мову безпосередньо з народних джерел та допомагає чоловікові робити етнографічні записи. Жила деякий час в Чернігові, Києві, а пізніше переїхала до Немирова.

Вивчаючи українську мову і народний побут, письменниця багато збирала та записувала народних українських пісень, оповідань та казок. Придивляючись глибоко до народного життя, вивчаючи народні пісні й оповідання, письменниця бачила, як тяжко страждав український народ у кріпацтві. В 1854 р. бере участь у виданні „Народних пісень" Метлинського. А з 1856 р. починає писати власні твори з народного життя. В 1857 р. „Народні оповідання" виходять з друку і відразу створюють авторові ім'я першорядного письменника. Друкуючи ці оповідання, Куліш писав в передмові... „Великого стоять ці оповідання тим, що живописують наших селян, як вони єсть перед нашими очима — живописують не так, як звикли на них дивитись зверху, а так як вони самі на себе дивляться... Се жива етнографія, котру зрозумів писатель здоровим умом і гарячим серцем". Шевченко з Нижнього Новгорода присилає письменниці вірші і записує до свого „Журналу" натхненний відгук.

В 1859 р. переїжджає до Петербургу, де знайомиться і зближується з Шевченком і іншими видатними письменниками і критиками. В 1861 р. виїжджає з сином на лікування за кордон. Відвідала Німеччину, Францію і Італію та познайомилась з видатними західно-европейськими письменниками та культурними діячами (Флобер, Жорж Занд і т. д.) Ці зустрічі з передовими людьми Европи значно поширили світогляд письменниці. Перебуваючи за кордоном, пише ряд відомих творів: оповідання „Лимерівна", повість „Кармелюк", повість „Маруся" і т. п.

В 1867 р. повертається до Петербургу, але вже не знаходить своїх близьких і дорогих друзів. Шевченко тоді вже помер. Втративши близьких друзів, письменниця починає дещо відходити від літературної праці.

З 1871 р. починає робити переклади з іноземних мов на українську (з німецької та французької). Одружившись в 1876 р. вдруге, виїхала на Кавказ, де й померла в м. Нальчику 28 липня 1907 р.

II.

Марко Вовчок написала загалом не багато творів, але вони й тепер мають велике художнє і пізнавальне значення. В своїх оповіданнях вона майстерно й правдиво змалювала життя селян — кріпаків за тих часів, їх злидні, гніт, темноту й безправність.

...„Марко Вовчок, зобравши поміж народом первообрази Шевченкових Катерин, Наймичок, — писав Куліш в „Передньому слові до Громад“, — ніби тим додав його „Кобзареві“ автономію, що справді наш сільський люд у своїй занедбаній долі носить у собі, розбитий частинами, той високий поетичний образ, котрий Шевченко надав йому в своїх поемах“. Письменниця не була одностороннім поверховим обсерватором життя. Вона з усією силою художньої правди показала не тільки плач і стогін селян у ярмі російського кріпацтва, але й ту їх боротьбу проти гнобителів-поміщиків. („Козачка“ „Інститутка“, „Горпина“, „Ледащиця“ і т. д.).

В повісті „Кармелюк“ письменниця правдиво змалювала народного месника Кармелюка — легендарного героя українських народних пісень — активного оборонця українського народу. Письменниця свято вірить в потенціяльні сили українського народу, його праведний гнів. Вона вірить і знає, що ніщо не зможе знищити українського народу. Тому і легендарний борець Кармелюк, всупереч історичній правді, в її творі не гине, а бореться за кращу долю свого народу. Тому художня правда її твору стає ніби справжньою дійсністю. Шевченко ще на вигнанні в киргизьких степах познайомився з її творами, і також був у великому захопленні, а особливо від її поетичної мови. ...„Вона одна знає українську мову, знає так, як ніхто з нас не знає“, — писав він в одному листі, — ...„вона випила ввесь сок і запах із цвітів української мови“ згадував в одному листі Куліш. Але крім поетичної мови письменниці, Шевченко найбільше відчув надто високу суспільну вартість її творів.

Поет чекає від неї оживлення своєї музи і готовий свою вільну думу назвати також її думою. Змістовність оповідань письменниці, її глибоку любов до українського народу, його життя, побуту, особливо до жінок, яких психологію вона майстерно відтворювала, відзначали і інші письменники та критики різних часів.

В 1892 р. в „Київській старині“ з'являється останній твір письменниці „Чортова пригода“. Твір писаний гарною мовою, хоч не так поетично блискучою, як попередні оповідання, грає одначе щиро-українським дотепом і гумором. Все ж, найкращим в творах письменниці є без сумніву мова.

...„Велику підмогу нам вона (Марко Вовчок) робить, очищаючи смак рідної мови од польщизни на Волині й Поділлі, од московщини і школярства на Подніпрянщині“ — принагідно цілком слушно зауважив Куліш. При всій своїй простоті й популярності її мова дуже багата лексикою і надзвичайно мельодійна. З простотою, красою і ніжністю її мови і стилю нерозривно пов'язана її ніжна любов до всіх нещасних і страждаючих. Письменниця вміє не лише сама відчути горе народу і людини, взагалі, а вміє і майстерно показати причини останнього (горя), показати щиро, правдиво, що сильно тривожить серце читача.

Козачка[1]

I

Жив у нас в селі козак Хмара; багатир був! Що було в нього поля, худоби, що всякого добра! Не дав йому господь діточок купочки, уродилась дівчинка одна-одним, як сонечко в небі. Випестили її, викохали хорошу й чепурну, і на розум добрий навчили. Вже шістнадцятий годок минає Олесі, вже й свати почали в хату навертатись. Старі дякують за ласку, частують, а дочки не змовляють; „Ще нехай погуляє,—кажуть,—щоб було чим дівування згадати. Ще не час голівку молоденьку на господарстві клопотати; нехай погуляє дівчиною".

А що вже женихів було! Де вона пройде, то як рій коло неї гуде! Та й дівчина ж була! Велична, хороша, до всякого привітна й ласкава: і заговорить, і засміється; а де вже помітила що незвичайне, то так погляне, наче холодною водою зілле, і одійде собі геть.

Жила в батька - матері, не знаючи горя, ані лиха. Сказано, як молоде, то й гадок не має; тільки й думки, як би то погуляти весело.

Та вже як там хороше й розкішно не жилося, треба було й їй свого лиха одбути. Занедужала перше мати—таки вже старенька була; похиріла неділь зо дві, та й переставилась[2]. За ненькою й батько помер з нудьги та з жалю за вірним подружжям, що з нею молодий вік ізвікував і щастя взнав.

Осталась Олеся сиротою. Плакала-плакала, та треба було привикати. Добрі люди її не забували: то стара тітка прийде, розважить, то дівчата прибіжать, нащебечуть; а коли то й за собою витягнуть.

Дождали осени. Свати й не переводяться в Олесиній хаті; одні за двері, другі на поріг. А вона все дякує та одмовляється то тим, то цим.

— Чому не йдеш заміж Олесю?—питає стара тітка.—Женихів у тебе, як цвіту в городі, хоч греблю гати. Чого б то тобі гордувати? Парубки ж у нас, як орлята: жваві, молоді. І старече серце радіє, поглядаючи на їх, а щоб то молоде дівоче німіло й до жодного не хибнуло—я вже й не знаю, який це теперечки світ настав!

— Тітко - сердечко, нехай я ще погуляю.

— Пора, пора, моя дитино! Послухай старечої поради. Самій тобі веселенько, а вдвох із любим чоловіком іще веселіше буде. А що хазяйствечком будеш клопотатись, того не бійся: робитимеш не для кого, як для себе, любо буде й клопотатись. Ти не кріпачка; твоя праця не згине дурно.

—Не кріпачка! Нібито вже як кріпачка, то й світ зав'язаний! Живуть же люди.

—Живуть, Олесю, та таке вже їх і життя!

—Як пани добрі, то й людям добре.

— Та що з того, що пани добрі? Які ще паненята будуть! Та й добрим треба годити, і в добрих загорюєш: для себе хіба три ступні землі на домовину, а в лихих... то нехай Господь не доводить і чути!.. Годі й згадувати таке!.. Послухайся, Олесю, та й на весіллі погуляймо!..

А вона все своє:

— Я ще погуляю дівчиною, тіточко!

II

Аж ось шле свати Іван Золотаренко. Олеля пошанувала любих гостей і рушники подавала[3].

А цей Іван Золотаренко та був кріпак. Такий то виходився хороший, моторний—і не пізнати його, що в гіркому кріпацтві зріс.

Тоді вже догадались усі, кого Олеся дожидала. Так і забурчало по селу, мов у джерелі:

— Як то можна! Та де це видано! Та хто таке чув, щоб вільна козачка за кріпака віддавалась!

---

1 Скорочено.
2 Переставитися — вмерти.
3 Подати рушники або пов'язати рушники — дати згоду йти заміж. Народний звичай.

Почула стара тітка та вдарилась об поли руками:

— Бодай же я була не діждала таке чути! Дитино моя, Олесю! Схаменись! Та якби жив був твій батько або мати, краще б вони тебе в глибокій криниці затопили! Та їх і кісточки струсуться в землі з великого жаху та жалю! Що це ти задумала? Та це тобі якісь чари давано!

Так то вже вмовляє стара Олесю і просить, і плаче.

— Ні, вже, тіточко моя люба, — говорить Олеся, — нічого не поможеться: буду за Йваном.

Стара до Петра Шостозуба. Нема, поїхав у ярмарок. Таке лихо!.. А Петро Шостозуб та був перший чоловік з громади, — вже старезний такий! Як молоко білий.

До Андрія Гонти—нема. До Михайла Дідича — нема: всі в ярмарку.

— Ой, лиха моя година та нещаслива! Кинусь до Опанаса Бобрика!

Бобрик дома був. Лежить у садку під грушею й люльку пихкає.

— Здорові були! Чи не на пожарину біжите?

— Прийшла до вас за радою. Порадьте мене, — несподіване лихо спостигло! Зберіть раду!

— Оце! Щоб то для жінок раду скликати! Вже б та й громада була, як синиця, без глузду. Зберіться самі, та яка всіх перекричить, тієї й правда буде.

— Ой, пане Панасе! Це не жіночі примхи: велике нещастя у нас!

Та й одповістила йому все чисто. На що вже веселий був, нежурливий, та й він заклопотався тією подією.

— Еге! — каже. — Що то дурне дівча, сказано вже! Коли й вимагає якого лиха, то не другому кому, тільки собі самій.

— Ходіть, пане Панасе! Може вона вас послухає. А не послухає, то звелимо! Ось і шапка, рушаймо!

Ідуть, а на всіх улицях люди так і снують, і всі до Олесиної хати біжать, — і старі, і молоді, і навіть діти. Всі вмовляють та просять:

— Не йди за кріпака, не йди! Як такого ходу, то лучче з мосту та в воду!

А парубки оступили хату:

— Не дамо дівчини, — гукають, — не дамо! Нехай вільна козачка не закріпощається людям на сміх, а своєму селу на сором!

Як не вмовляли Олесю, нічого не помоглось. Тільки гірш дівчину засмутили. Слухаючи їх щирої й розсудної ради, хоч і відмовляла їм, що не вповає ані на багатство, бо має й сама, ані на вільність: „Що — каже, — по тому, що буде вільний, коли не буде любий?“ — а проте сльози так з очей і ринуть.

— Тебе, дівчино, як бачу, і рік не переговориш, а за два не переслухаєш! — каже Панас Бобрик, — Сказано: жіноцький розум на що добре здатний? От любий, любий, та й годі! А любого того які люди обсіли, на це не вважаєш! Та що я маю слова дурно тратить? Вона й не слухає! Бувайте ж здорові, та, не спитавши броду, не суньтесь у воду, бо втопитесь!..

Це зговоривши, потяг до своєї господи під грушу. Далі люди почали розходитись. Зосталась у Олесиній хаті тільки стара тітка плачуща...

IV

Уранці йде Олеся дружок збирати. Куди вступить, усюди одмовляють її виходити за Золотаренка, інші аж плачуть. Котрих дівчат то матері не пустили й в дружки, котрі й самі не пішли, а які і йдуть, то все зітхаючи та жалуючи Олесі: невеселий був дівич-вечір у нашої молодої!

От повінчались: ходять по селу та на весілля запрошують. А тут проти їх саме їдуть люди, — з ярмарку вертаються. І Петро Шостозуб, і Андрій Гонта, і Михайло Дідич, і ще дехто. Петро з сивою паровицею рушає попереду. Це був дід дуже старий, білий, а проте чуйний, високий і прямий, як тополя; очі йому блискучі, як зорі. Іде собі по-кволому й питає стрічного чоловіка:

— А що це за весілля в нас скоїлось?

— А це — каже той, — покійного Хмари дочка повінчалась з Іваном Золотаренком.

— З Золотаренком? Та який то Золотаренко?

(Далі буде)

Солдатська МОГИЛА

Кількох товаришів із п'ятої кляси вселюдної школи в с. Нова Надія вибралися перед Зеленими Святами над став, щоб там нарвати лепехи. Недалеко ставу, на горбочку за селом, містився цвинтар, з білими камінними надгробниками, густо поріслий зеленню. Хлопці забули про лепеху, їм конче захотілося побігти на кладовище. Брама була замкнута, але, недовго думаючи, стрибнули через паркан і вмить опинилися між могилками. Ходили стежками, зривали квітки, роздивлялися кругом, читаючи написи й слова Святого Письма. Коли увага товаришів була розпорошена по кладовищі, несподівано озвався меткий Олесь:

— Ану, глядіть, хлопці! Сто метрів од нас, окремо під парканом, стоїть дубовий почорнілий хрест. Могила така занедбана. Ходімо ближче — чия ж бо то може бути?

Хлопці оглянули хреста й прибиту до нього дощечку з ледве помітним, бо вибілілим од сонця та дощу, написом: „Тут спочивають вояки української армії—Гнат Боровик, Григорій Зінченко і Іван Луговий. Вічная їм пам'ять".

— Ось, хто спочиває тут, — почали гомоніти проміж себе хлопці, — а ми навіть не знали й не цікавились. Який сором!

— Не диво нам, малим, — відповів хтось із групи, — але наші батьки забули про це, не турбувалися цілком, шо тут лежать вояки української армії. Могила розвалена, поросла полином. Хрест старий, скривлений. А ці вояки - герої та мученики, що боролися за Батьківщину, гідні кращого спомину та пошани.

В гурті виникла оживлена розмова. Хлопці палко змагалися про те й про це, вкінці врадили бігти додому, брати заступи, принести жовтого піску та поправити могилу. Хай хоч на Зелені Свята могила виглядає чепурно.

За годину праця кипіла. На допомогу прибігло кількох із шостої кляси, серед них дівчатка, що зайнялися зеленню та квітами, звивши кілька вінків на могилу, що стала подібна до писаночки. Діти задоволено розійшлися додому.

При вечері кожне з них запитало батька, що то за вояки спочивають на сільському цвинтарі.

Деякі пам'ятали та й розповіли. Дітям стало ясно, що це Петлюрівці з загону, який виступав в 1920 р. з Києва.

Трьох вояків українських занедужало — й лишилися в селі. На другий день несподівано з'явилась більшовицька кіннота. Знайшли вороги нещасних, виволікли бідолах із хати — і при всій громаді розстріляли за селом на вигоні. Згинули бідні хлопці. Люди занесли їх на кладовище й поховали у спільній могилі. Дяк написав табличку й прибив до дубового хреста. Люди, як звичайно, довго гомоніли про цю подію, а потім про це забули. Лишилася тільки занедбана могила. Ніжні, дитячі серця заболіли під впливом оповідань батьків. В їх головах родилися запити:

— Чому громада не вибудувала на могилі кращого пам'ятника? Чому рік-річно не відбувається панихида? Хіба ж вони, мученики за волю рідного краю, не гідні пього, шоб могила їх не стала святістю для села?

Батьки чухалися й заклопотано, ніби від сорому, схиляли голови додолу.

На перший день Зелених Свят коло церкви між селянами виринула ця справа. Пішла з уст до уст. Старі діди гомоніли:

— Чи ж не сором нам, щоб малі діти, наші внуки, вчили нас розуму? Треба зайнятися могилою, попросити священика на цвинтар і відправити панихиду за душі поляглих вояків.

І так сталося. На цвинтарі зібралася сила — силенна людей. Прийшли діти, молодь і старші. Священик правив урочисто, хор співав з чуттям. Потім у проповіді панотець розповів, хто були ці вояки, за що боролися, хто такий був Отаман Петлюра. Закликав усіх до пожертв на нагробник і огорожу на могилі. Похвалив дітей за їх працю та старання. Зараз таки після Зелених Свят почали впливати пожертви на пам'ятник. Старші діти в школі відіграли п'єсу та ввесь дохід призначили на цю ціль.

Тепер на цвинтарі пишається чудовий пам'ятник із мармуру, а на ньому золотими літерами виписано про героїв — мучеників, що в спільній братській могилі спочивають.

Щороку на Зелені Свята відправляється там урочиста служба Божа при участі цілої громади. Могила, до цього часу така самітна, стала святістю села. Діти дуже раді, що спричинилися до такого гарного діла.

Опишіть, що ви бачите на цьому малюнку.

Пан Гуцерко

Пилип між хлопцями — перший. Хоч він Нестора й не поборює, бо менший, але його всі слухають і бояться. Він дуже завзятий та сердитий. І він нічого не боїться. Тепер сам у клуні спить, Колись навіть щось лякало його, але він і не думав тікати. Вхопив вила й туди — та нічого вже не застав. І відтоді — цілком не боїться. Знає про відьом, про чортів, але вони минають його: хто їх не боїться, того вони бояться.

І він сам погодився взяти Додика з собою. Буде каміння підносити, а як схоче, то й жбурляти їх буде на тих „панків“...

Сонце розпеклося набіло. Сіються його іскрини густо та швидко. Засипають кожну місцинку, кожну хвилинку. А на Додикові і на хлопцях вони розпалюються в пожежу.

Сміються запалені хлоп'ячі обличчя. Сонця жар — у них найзвичайніша річ. Кожен день воно грасує своїми пекучими невидимими підковами по полях і по хлопцях. Та хлопці, задивлені в свої невідступні заміри, прощають для нього все.

Сьогодні в них важна змова. Сьогодні мають покінчити з тими проклятими осадчуками. Відсьогодні осадницькі пастухи не сміють носа свого показати сюди, а то... задумали вже й товар напувати в гайринській річці. Мало їм того, що живуть не на своїй землі, то ще лізуть з своїм товаром під сам Гайрин. Кількох вербинських мазурів мають тут поля, то всі осадники [чуються на них панами. О, побачите ще...

—А Генріха,—сказав Пилип,—мусимо зловити.

Генріх—ім'я відоме, це отаман осадницьких пастухів.

—Зловимо, і я мушу з ним поборотися. Я його змелю, як галушку,—і Пилип потрусив кулаком.

—Ти його не побореш—сказав Нестір. О, він кріпкий.

—Не поборю?!—крикнув Пилип і злісно подивився на Нестора—може ти думаєш помогти йому?

—Я? Я тебе й сам не боюся, аби тільки хотів...

—Чому ж ти не хочеш?—поставився Пилип. Ходи попробуєш.

—Що мені тебе пробувати,-сказав легковажно Нестір. Давно поклав тебе всі три рази?

—Що ти рівняєш тоді? Тепер ходи!—і Пилип кинув свою рогатку й нагайку. Ходи,—сказав.

—Іди, що ти боїшся,—гукнув Аврам до Нестора. Що ти?

—Йти, то йти,—згодився Нестір,—і положив свою рогатку і палку на межу.

—Через ручки?

—Давай через ручки.

—Пилип з Нестором зійшлися і вхопили один одного. Почалася боротьба. Довга, завзята. Всі інші хлопці стояли кругом, опершись на свої палки, і стежили за кожним рухом борців.

Додик теж стояв і стежив. Найменший відрух підхоплював його зір. І все єство малого було переповнене бажанням, щоб Пилип поклав Нестора. В думках своїх він помагав Пилипові. Він радів, сміявся, коли Пилипова брала. Він просто хотів би вхопити Нестора за ноги і положити. Але ж не смів. Знав, що мусить бути один на одного.

А боротьба розгорялася. Обидва борці червоні засапані. Вже кілька разів здавалося, що один, то другий переможе. Але ж ні. Велике завзяття й рішучість обидвох не давали кінця. Вони стискали себе, пробували „через ногу“, піднімали один одного і—ні.

Хлопці—глядачі почали нетерпеливитись, почали гукати, підбадьорувати.

—Що ти, Нестір, не положиш? Візьми ще раз так!

—Пилип, не дайся!

—Через ногу, через ногу бери!—гукав Додик до Пилипа, якому здавалося, що „через ногу“ можна найкраще положити.

Але борці були німі. Найкраще слово „поборов“, кожен прагнув висловити чином. І так у найбільшій мовчанці змагали до цього.

—Ей, пастухи! Де ваш товар?—почули всі і заніміли.

Увесь товар був у вівсі, що належав до одного вербинського мазура, а двох осадницьких вершників його займали. Борці—розійшлися.

—Ти чого глядів?!—крикнув Пилип до Ананія і пальнув його палкою, а сам побіг за товаром. За ним побігли всі хлопці. Вони бистро збігли в ліс, понабирали каміння і до осадничуків. А ті ганяли кіньми за товаром та й намагалися гнати його в вербинський ліс. Товар не давався. Товар ніби розумів, що тут щось кепсько, увесь час розбігався й вертався в рів. Тоді один осадничук зліз з коня і передав його товаришеві, а сам зайняв табун товару і гнав в напрямку лісу. Це краще вдавалося. Товар, хоч не весь, але добрий табун ішов, гнаний ним, під гору.

—Ти куди женеш?!—крикнув Пилип.

Осадничук оглянувся і почав підганяти товар. Біг то за одною, то за другою коровою і бив нагайкою. Його товариш з кіньми бистро погнався в ліс. Напевно їх там багато є. Наспіє поміч.

Гайринці біжать щосили. Вже Пилип жбурнув з рогатки каменя в осадника. Докинув, але не попав. Вже видніють за горою верхи вербинського лісу. Коли в ліс зажене товар—діло пропаще! Там їх напевно більше є і могтимуть—одні воювати, другі товар загнати лісом до своїх „осадьб“.

—Ах! І Пилип залаявся та й помчав стрілою за осадником. За ним бігли Аврам, Данило і Додик. Решта хлопців товар зганяли, розігнаний осадником по полях. Каміння не кидали, щоб не попадати в товар, а бігли, хотіли догнати.

Віддаль між ними щораз коротшала. Осадник зрозумів, що йому трудно буде загнати стільки товару в ліс, бо помочі не було видно—тому зайняв одну найкращу корову і почав гнати, б'ючи її нагайкою, до лісу. Решта товару зосталася позаду.

Пилип ревнув, то була його корова. Він жбурнув з усієї сили каменюку в осад-

(Закінчення буде).

Співак Зябчик

У нас ще немає весни, ще дерева сплять у зимовому сні, але ліс вже оголошується веселими співами якихсь то пташок. Це вже не синиці, що цілу зиму перебували в нашому лісі, — це чи не новоприбулі співці, що ліс і в холодному промінні вже задзвенів по-новому. Варто придивитись до веселих та надзвичайно рухливих співців, які не звертають навіть уваги на те, що земля в лісі ще вкрита непорушним шаром холодного снігу і зовсім не пригадує весни. То в наші ліси завітала ціла зграя веселих пташок, які напевно знають, що вже великих морозів не буде і що йде весна, яка незабаром переможе зиму та принесе зі собою ще кращі пісні. Ці гарні та веселі пташки — то в'юрки або зяблики; у нас їх зовуть, з польського, ще зембами. Але цікаві ці пташки не тільки тим, що гарно співають та завчасу нагадують про весну. Коли ми придивимось до поведінки того птаха влітку чи восени, а іноді навіть і зимою, ми не пошкодуємо затраченого часу; навпаки — дослід і спостереження дадуть нам цікавий матеріял, а може і підштовхнуть нас до зацікавлення життям ще й інших птахів нашого лісу, поля, саду та зелених луків. А це буде вже нова наука про птаство, яка зветься орнітологією. Отже один маленький нарис з цієї цікавої науки — орнітології — про нашого звичайного в'юрка, або зяблика, а належить він, як сказати по науковому, до родини в'юркових птахів.

Ця невеличка пташка, не більша нашого домового горобця, досить гарно вбрана в різнокольорове пір'ячко: з чорною голівкою, червоною грудкою з білими та жовтими пір'ями на крилечках. Самичка відрізняється від самця більш скромним убранням і ніколи не співає, тоді як самчик є гарний співець. В орнітології те явище, що самець відрізняється зовнішнім виглядом від самички, зветься статевим диморфизмом.

Зяблика можна побачити в кожному лісі, бо він може живитись насінням усяких дерев і трав, а влітку наперемін поїдає то зерна, то ягоди, не минає при тому й комахів та жуків. Придивіться от зараз в лісі до в'юрка і відразу спостережете цікаве явище: по лісі мандрує жвава зграйка тих співців, але між них немає жодної самички і то по всіх лісах... Чому то так? Отже самички восени розлучаються з самцями і відлітають перед майбутньою зимою в краї більш теплі, — тобто в південні райони Европи, а іноді і до північної Африки, де вони поводяться, як часові пташки: цілими зграями літають по садах, парках та по кущах, чекаючи аж поки потеплiє в рідних країнах. Тоді вони знову повертаються до своєї батьківщини, до сталого місця гніздування. Самці мають більше відваги. В той час, як самички відлітають вже наприкінці жовтня місяця, самці ще залишаються на деякий час на батьківщині. А навіть коли передбачають, що зима буде не дуже сердита та холодна, то й зовсім не покидають свого краю і залишаються зимувати в рідних лісах. Ось чому Лінней називає в'юрка ще наче холостиком.

Навіть і ті самці, яні відлітають на зиму з наших країв, на місці часового побуту тримаються зграйками окремо від самичок і раніше від них на 2—3 тижні повертаються до місця старого гніздування. В квітні місяці вже всі в'юрки повертаються додому і приступають до будівлі гнізд і в тім періоді навіть такі охочі до співу самці, на деякий час, перестають співати, бо праця над будівлею гнізда забирає багато часу. Крім того мішають і сварки та колотнечі з іншими в'юрками, коли вони наближаються часом до чужого гнізда. В тім періоді в'юрки дуже сварливі та драчливі і підчас такої взаємної бійки, буває, кубарем скочуються з дерева на землю, де їх легко спіймати голими руками.

Самичка кладе 5—6 яєць і дуже старанно огріває їх своїм маленьким тільцем та пір'ям, і покидає гніздо тільки на пару хвилин, щоб трохи поживитись. А тоді на зміну сідає на гніздо „він" і в такому разі навіть неохоче злітає з гнізда, коли повертається з поживи „вона".

Через два тижні із яєць вилуплюються маленькі пташенята. Тепер на батьках ще більша робота та турботи. Треба годувати, виховувати та охороняти від небезпеки маленьких. Але ця наука у птахів триває недовго: молоде покоління хутко навчається літати, шукати для себе поживу, і ліс стає ще голосніший від молодих голосів, неначе на провесні й сам співає разом з весною і молоддю... Отже слід прислухатись уважніше до співу в'юрка, бо він співає досить гарно і голосно, а одна рулада того співу бренить трохи подібно до такої ж рулади самого солов'я; пісня і гучна, й весела, радісна й гармонійна з гарячим промінням сонця. Але ж слухайте, слухайте!.. Чому ж то весела пісня раптом обірвалася?... Замість веселої пісні птах починає якось жалібно скрипіти, чується писк... може утомився?... Чи не занедужав на горло?,.. Ні, то він попереджує інших птахів, а може і нас, про те, що незабаром зміниться погода: буде дощ, або хмари покриють поки ще блакитне небо... Отже запам'ятайте: як підете на погулянку до лісу, не подивившись на барометр, то прислухайтесь до того живого барометра в лісі. Коли в'юрки співатимуть весело, радісно, то гуляйте в лісі спокійно, бо погода буде гарна, дощу не буде. А як співець змінить свій спів на інший тон, на жалібне скрипіння, тоді хутко тікайте додому, бо незабаром і погода зміниться...

І. Куліш.

Подорож Лялечок

(ЗАКІНЧЕННЯ)

II.

— „Лялечки тихо лежали у своїх ночовочках, коло відчиненого віконечка, а Василько десь забарився і довго ие вертався до них. Аж тут раптом зірвався вихор, як на крилах зніс він ночовочки з лялечками в рівчачок. Перелякалися на смерть лялечки, що то буде?

Але ночовочки стали в добрій пригоді, на воді їм легше і м'якше було, ніж на твердому підвіконнику. Вони стрілою понеслися в невідомий простір: з рівчака до каналу на Бабиній вулипі, з каналу до Прісни, з Прісни до Варти і так промахнули чималий кавалок Польщі, а далі рікою, великою Одрою, через Німеччину, винесло їх на Балтійське море. Аж тут лялечки опритомніли від свого жаху і почали оглядатися навкруги. Що ж то за чуда надзвичайні! Дива дивнії! Кругом їх — рибки маленькі й більшенькі, є золотенькі й срібненькі, пірнають, хлюпощуться, на хвильки вискакують. А ген там далеко сунуться по воді якісь великі потвори... а нецьочки звиваються, керуються, щоб не дістатись страшенним потворам в пащу... Кінчився Балтик, проплили через море, дісталися аж до Атлянтичного океану. А на ньому пароплави, як цілі міста, горіли різними яскравими вогнями. Часом пересувались з півночі льодові гори, від яких холодом віяло... Нецьочки не спочивали, все керувалися далі й далі... попри берегів Франції, Португалії, аж добилися до скравку Африки, від якої так жаром півдня й віяло. Одігрилися відразу лялечки після хмурних холодних хвиль. Але нецьочки, що вийшли з України, знали куди керуватися, круто завернули в море Середземне, а з нього в Чорне море і вже... в Дністровому лимані при березі України. Тут лялечки цілком повеселішали—тож пахло вже тими квіточками— купчаками, про які жебонів Василько, тож вже там за плотом хилилися соняшники жовті... яскраві, як сонце та великі й круглі, як решето... Посувалися ночовки з легким південним вітерцем

по Дністрові, далі по Смотричу і стали під скелями Кам'янця. То цей той Кам'янець, що про нього так часто згадувала Василькова мати? То ж це ті скелі високі, пориті віками! А між ними Смотрич кружляє в повне коло і обмиває місто на скалистому острові. А по тім боці бавовніють мури старої турецької фортеці. Здоров був, — старенький! Але лялечки тепер і самі знають, куди їм треба поспішати. У Кам'янці тільки хвилиночку відпочили, щоб надивитися, намилуватись його старою красою. Далі спішили... по Смотричу до рідного села, до дідуся... Тепер уже недалеко... Ось винуряється з лісу річечка, прорізується між горбками, на яких розкинуте квітчасте село. Тече річка через ставочок, за греблею повз млиночок, а за млиночком горбочок, по горбочку в'ється стежечка до біленької дідусевої хатки. Вже... вже видно... дідусь на подвір'ї походжає, на ставочок позирає .. А лялечки... і руками махають, і хусточкою повівають, аж ночовочки розколихалися то на один, то на другий бік нахиляються... Колих... колих... Що за чудасія?... Думає дід, приглядається. — Зійду, подивлюся, що воно таке? Аж то Василькові ночовки з лялечками! Бігає старенький по березі, від радости не чується, про внука розпитує, гостей до хати просить.

„О!... Василько вже великий, дідові до паса, все вже добро розуміє і там на чужині все згадує ту призьбу, де останній раз на сонці з дідусем сидів... Він чекає того часу, коли виросте вже дужим, щоб вернутись в Україну, в свою дорогу оселю. На вигнанні... Чужі люди, зимні мури, високі комини не замінять вони милу рідну Україну".

Так лялечки розповіли дідусеві про внука малого. Самі діда розпитують, від гостини ж відмовляються. Нема часу. Дорога далека. Треба назад повертати до Василька, бо не знає де ділися, затужить за ними.

Побіг дідусь за дарами для внука. Що має, то й дає: черешеньок солоденьких зі садочка свого, свіженьку пампушечку з ярої пшениченьки та шильничка меду запашного з пасіки.

Отож і бувайте!...

Відчалили ночовочки. Вітерець попихає. А лялечки село рідне сльозами прощають...

„Бувай здоров, дідусю сивий!... Зоставайтеся щасливі, біленькії хатки, з барвіночком садки рясні, шовковії левадоньки, темнії лісочки та всі простори широкі, зелені, пахучі, а на них нарід убогий купами замучений"...

І зостався дідусь самітний віку доживати, не сила вже старенькому Василька дожидати. Погнали знов на чужину з лялечками ночовки, по Смотричу, круг Кам'янця, до Дністра, Дністром до моря Чорного, Середземним до Атлантику.., а там вітер південний погнав гори — хвилі на північ, все на північ. Несуть та несуть хвилі на своїх хребтах малесенькі ночовочки, через Балтик до Одри, з Одри до Варти, з Варти до Прісни, з Прісни до каналу, на Бабиній вулиці, у місті Калішу.

Слухала, слухала дитина казку матері і спокійно заснула.

ВАЛЕРІЙ КРУК

(Дещо з історії письма)

Тепер переважна більшість народів світу користується альфабетним письмом. Все ж, наука до цього часу не розв'язала питання про походження сучасних альфабетів. Найбільше поширені серед учених — фільольогів думкн стверджують, що найдавніший альфабет виник в давньому Єгипті. Він складався з 24 знаків і був багато чим подібний до ієрогліфічного письма. Та єгиптяни не довели свого винаходу до кінця. Їх справу дечим продовжили пізніше завойовники гіксси. Ще пізніше, фінікійці, що жили в Азії на побережжі Середземного моря, використали досягнення гіксів і створили перше на земній кулі справжнє альфабетне письмо, тим самим довівши до кінця відкриття єгипетського суспільства.

Створення альфабету—величезне досягнення фінікійської культури. Фінікійське письмо мало великий вплив на культуру інших народів старого світу. Так і грецький альфабет розвинувся з фінікійського, на що вказує хоча б той факт, що грецькі літери називаються словами, які походять з фінікійської мови. Напр., слово „альфабет" складається з двох слів, якими називаються перші дві грецькі літери (альфа і бета), які відповідають певним фінікійським словам (халеф, — бик; бет — будинок).

Отже, як бачимо, грецький альфабет був дальшим кроком вперед в історії розвитку письма. В ньому окремими знаками передаються не тільки приголосні звуки, а і голосні різних відтінків. Очевидно, що альфабетне письмо, як відповідний наслідок людського суспільства на вищій своїй стадії розвитку не впало з неба, а було послідовним продовженням розвитку цілого історичного процесу, змінило нижчу стадію — стадію образного письма. Цей послідовний перехід від нижчої стадії (образного письма) до вищої (альфабетної) відбувався, напевно, в більшості народів світу, хоча не одночасно. (Напр., письмо, що його відкрито було на о. Криті, мало теж дві системи — образну і альфабетну).

Наше українське письмо, яким, в основному, ми користуємося тепер, походження грецького. Найраніше слов'янське письмо виникло в Болгарії разом з прийняттям християнства в середині IX ст. Стародавні слов'янські пам'ятки писані двома альфабетами — глаголицею (старішою) і кирилицею. Як відомо, в основі кирилиці лежить грецьке письмо, хоч деякі літери взяті також і з інших мов. В X ст. це письмо від південних слов'яи перейшло до східних (в другу Українську державу). Цей альфабет (кирилиця) з XV ст. вводиться до друку, а в другій половині XVI ст. друкарство вже з'являється і на Україні. Він мав досить складні літери, створені для рукописного письма і дуже незручні до друку. В XVIII ст. (початок) цей альфабет був реформований: спрощений і змінений вигляд на зразок латинського, а деякі зайві літери викинуті зовсім. Старий альфабет лишився в церковній літературі, а новий став вживатися в громадському письмі, звідки й одержав відповідну нову назву світського альфабету, цим же альфабетом тепер користується переважна більшість східно-слов'янських мов. Ним користується і сучасна українська література мова (в кращих своїх зразках художньо-літературної спадщини).

Альфабетне письмо є найвищою стадією в історії розвитку письма. До цієї стадії людство дійшло на протязі багатьох тисячоліть, переживши інші, нижчі, менш досконалі стадії. Про те, як людство дійшло до цієї найвищої стадії в розвитку письма (альфабетне письмо) ми й спробуємо тепер, при нагоді, коротко розповісти. За давніх часів люди наївно думали, що письмо є винахід однієї людини чи дар вищої сили. Так, китайські легенди винахід письма приписують мудрому Цань-Чінові, що мав обличчя дракона й четверо очей. Зразки для письма ніби він знаходив в зірках, слідах птахів і т. д.

Наука ж довела, що письмо в людей виникло не одразу, що воно є наслідком наполегливої праці людського суспільства протягом багатьох тисячоліть. Давні легенди все ж мають і своє зерно правди.

(Закінчення буде).

ЖВАВИЙ СТРІЛЬЧИК

Маширує стрільчик жваво,
Раз, два, три!
Гляне вліво, гляне вправо,
Раз, два, три!
Може щонебудь побачить,
Може десь там зайчик скаче.
Раз-два, раз-два,
раз-два й три!
Аж тут чудо, аж тут диво,
Раз, два, три!
Чи під корчем щось сиділо?
Раз, два, три!
Гей, чи може так здалося,
Гей, чи може приснилося?
Раз-два і т. д.
Але ж люди подумайте,
Раз, два, три!
Та не смійтесь, не втішайтесь,
Раз, два, три!
Бо на траві, хто вгадає?
Лежить яйце, спочиває.
Раз-два і т. д.

Стрільчик дуже тим радіє,
Раз, два, три!
Знає, що тепер він вдіє.
Раз, два, три!
Костер зараз розкладає,
Яйце ув окріп кидає...
Раз-два і т. д.
От, уже воно готове,
Раз, два, три!
Отож то втіха знову,
Раз, два, три!
Яйце сміло розбиває,
В шкаралупу заглядає.
Раз-два і т. д.
Заглядає і співає,
Раз, два, три!
Та що там сидить не знає...
Раз. два, три!
Але ж Боже! Друзі милі!
З яйця лізуть крокодили!..
Раз-два і т. д.

Ю. Кленовий

МАЛЯТИ

Сиділа над колискою,
Колишучи дитя:
Думки летіли низкою,
Далеко за колискою
Відгадувать життя...

Іди тією стежкою,
Що в вир життя веде.
Червоною мережкою
Ген там, за тою стежкою
Вповита доля жде!

Надій мав душу повную
І бІг її збудить.
Стрівсь з нею неумовною...
...Червоною, бо кровною
В обіймах горя спить...

А. Луковіч.

КОЛИСАНКА

Спи, дитя моє єдине,
Очі закривай,
Тихо в небі місяць плине-
Баю, баю, бай...

Батько твій, коханий сину,
Вирушив на бій,
Мчиться кінь його неспинно
На ворожий рій.

Він за волю б'ється сміло
За життя і край.
О, страшне це, сину, діло—
Баю, баю, бай...

Спи, засни... Вже ніч надворі,
В синій муті ліс.
Сплять давно вже сині гори
Там, де верболіз.

Чуєш? Ходить хтось повз тину,
Очі заплющай.
Тихо в небі місяць плине-
Баю, баю, бай...

Микола Болкун.
Заслав, Кузнечна 17

ПО ВЕСНІ

Встало сонце дуже рано,
День поганий весняний.
Як люблю я такий ранок!
Люба мрія моя з мрій.
Жайворонок ввись піднявся,
Наче крапка в синій млі,
З неба блакиттю зіллявся,
Тільки жити в такі дні!

Лани й поля замінились
У великий океан.
Трави ніжно поклонились,
Розкіш люба тут і там.
Щоб піднятись угору
Та поглянуть з висоти
На край рідного простору
Повний життя — красоти!

Анань Гай. с. Шубків.

ВЕСНЯНЕ СОНЕЧКО

Сонечко гріє,
Все ним радіє,
Веснонька гожа вже йде!
Стало тепленько,

В серці раденько,
Лугом вже бузько бреде.
Садки розцвіли,
Ах, Боже милий!

Любо на світі як є!
Як гарні квіти,
Радійте, діти,
В гаю зозуля кує!

В.Ш—к.

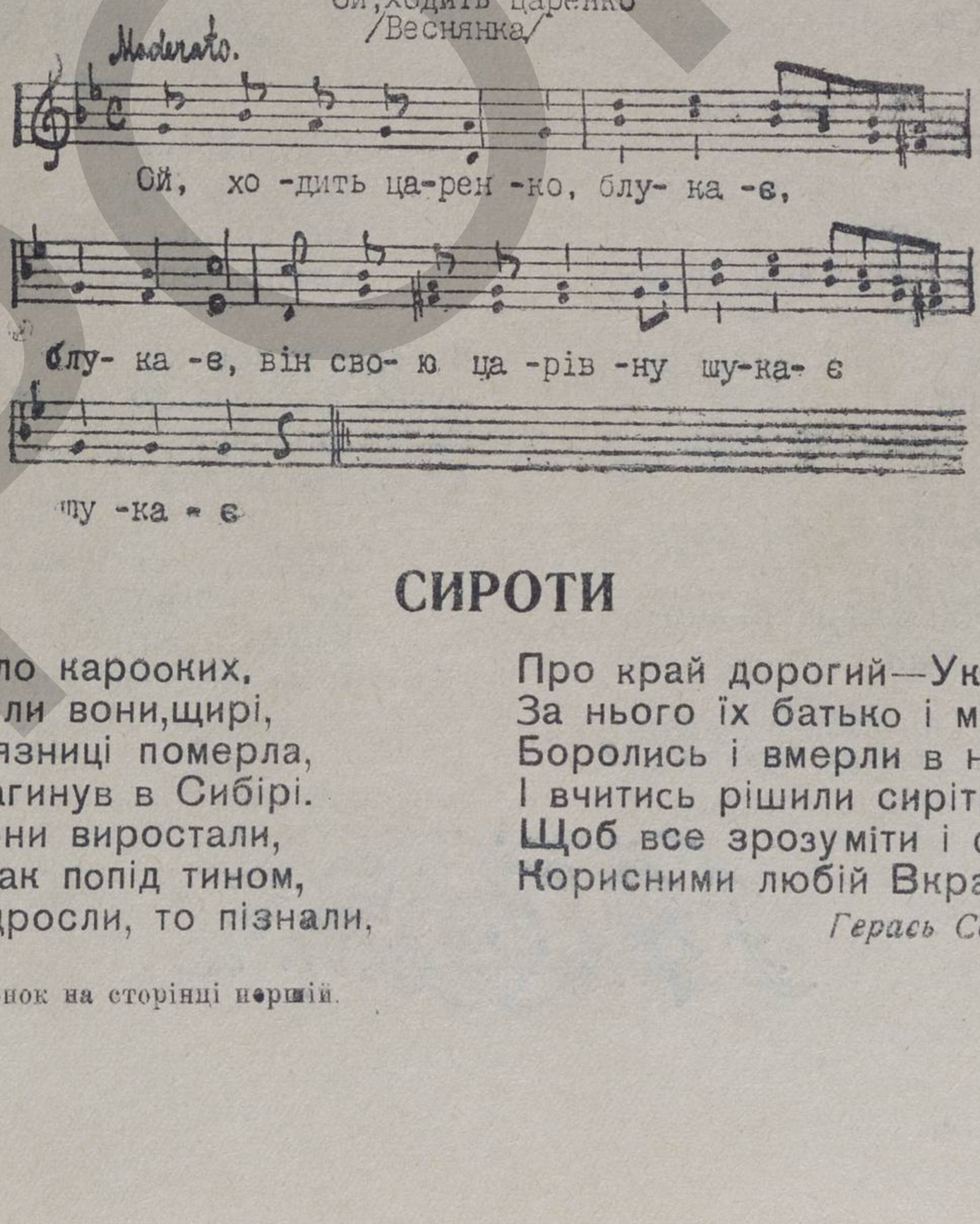

Весна-красотонька

За горами стрімкими, над морем голубим,
Весна, княжна прекрасна, з кришталю мала дім,
І дерева і квіти шодня всміхались їй,
Панянці пишній, гожій, панянці чарівній.
Вітри весняні, ніжні, гуляли по полях,
І соняшним промінням впивалася земля.
А ось весна з палацу зирнула навкруги:
Там за сто миль від моря біліли ще сніги,
Журились бідні люди, сидячи по хатах,
Зима їм дошкуляла та мучила—аж страх!
А діти від морозу ховались на печі,
Весна та барвні квіти їм снились уночі.
В хлівах марніли вівці та худли корови,
Давно вони забули смак свіжої трави;
Земля закута спала в покрові сніговій;
Весна, трава і квіти частенько снились їй.
Умить з країв південних повіяли вітри,
Струмки води побігли з високої гори,
Бо сонце вмить пригріло й розтанули сніги,
Поля зазеленіли, вквітчалися луги.
Понісся лісом гомін, природа віджила,
Повибігали люди із сонного села
І раптом пробудились до нового життя:
В них зацвіли надії й гарячі почуття.
І залунав довкола дзвінкий пташиний хор—
Піднесла переможний весна вгору прапор.

Кузьма Булига.

"Ой, ходить царенко"
/Веснянка/

СИРОТИ

Їх троє було карооких,
Самотні були вони, щирі,
І мати в в'язниці померла,
І батько загинув в Сибірі.
Самотні вони виростали,
Голодні отак попід тином,
Коли ж підросли, то пізнали,
Про край дорогий—Україну.
За нього їх батько і мати
Боролись і вмерли в неволі,
І вчитись рішили сирітки,
Щоб все зрозуміти і стати
Корисними любій Вкраїні.

Герась Соколенко.

Дивись малюнок на сторінці першій.

КОРОТКО ПРО ВСЕ

Плекання здоров'я молоді у Німеччині

Завдяки націонал-соціалізмові опіка над здоров'ям учнів у німецьких школах, яка стояла високо і давніше, розвинулася ще більше. Шкільні діти в Німеччині знаходилися під лікарським доглядом від 6-го до 14-го року життя, а тепер поширено цей вік до 18-го року життя. Крім шкільної влади, дбає про здоров'я дітей ще й організація „Гітлєрівської Молоді", до якої належить кожний хлопець, почавши від 10-го року життя. Шкільний лікар у сучасній Німеччині не тільки лікує молодь, але й виховує з неї людей, які вміють охороняти своє здоров'я та зміцняти його. Давніше у Німеччині не було лікарів спеціялістів для недуг молоді. Тепер при організації опіки над здоров'ям молоді повстають нові кадри спеціялістів. Із праць таких лікарів-спеціялістів повстає нова окрема галузь науки — „медицина молоді", яку вивчають в „Академії лікарів молоді", у Ляйпцігу.

Одна з ділянок лікарської праці у піклуванні молоддю — це просвітлення учнів промінням Рентгена. Досі обслідувано промінням Рентгена всіх учнів у трьох великих містах Саксонії: у Хемніці, Дрездені та Ляйпцігу. Учні йшли на оглядини покласно; щодня оглядали по яких 250 учнів. Головною метою було сконстатувати недуги легенів, діяфрагми серця, грудної клітки та переконатися чи учень не хворий на туберкульоз. При ствердженні промінням Рентгена будь яких поважних недуг, негайно посилають дитину до клініки на лікування.

ЗВ'ЯЗОК

1. Від колісниці до літака.

Гонець, який приніс звістку про перемогу в Марафонському бою, пробіг за кілька годин 50 кілометрів і помер, передавши радісну новину своїм співгромадянам. Цю звістку сучасний літак зміг би доставити за 5—10 хвилин, а радіо, переборюючи віддаль з швидкістю думки, — вже через кілька секунд після того, як телеграфіст поставив би перемикач радіотелеграфу або радіотелефону „на передачу".

Разом зі зміною суспільних відносин і зі зміною форм виробництва змінилися і засоби боротьби. Бойові колісниці Кіра і слони Ганнібаля зустрічаються лише на сторінках книг, в підручниках з історії воєнного мистецтва та в історичних романах. Їм на зміну прийшли швидкохідні і плаваючі танки, літаки зі швидкостями, що наближаються до швидкости розповсюдження звукових хвиль.

Сучасний бій розширився по фронту і в глибину. І в перші дні війни авіація та механізовані частини воюючих сторін стальним клином врізуються вглиб противника на 200—400 кілометрів. Тисячі бойових машин підкорюючись волі командування, взаємодіють між собою. Фльоти, що складаються з сотень тисячотонних суден, залишаючи рідні гавані, ідуть далеко в море, щоб в артилерійському бою скласти на дні морському рештки ворожих кораблів.

Авіація, залітаючи в глибокі тили противника, скидає парашутні десанти. І все це вимагає єдиного керівництва для здійснення стратегічного плану, створеного генеральним штабом армії.

Все, що служить для управління військами в бою, звуть засобами зв'язку. Таким чином, засоби зв'язку є нервами, які з'єднують мозок армії з її членами.

Сучасні засоби зв'язку поділяють на найпростіші, організовані командуванням і технічні. До найпростіших засобів відносять: віхи, костри, флажки, найпростіші оптичні та звукові сигнали (дзвінки, ріжок і постріл). Використовують для зв'язку також собак та голубів. Ось чому ще в мирний час заохочується розведення голубів і собаківництва.

Засоби зв'язку

Телеграф Морзе, найдений перед франко-пруською війною 1870—71 рр., поклав початок застосуванню електричних засобів зв'язку в бою. Звістка про розгром французької армії під Седаном була передана в Берлін знаками Морзе.

Відкриття телеграфу й телефопу дозволили управляти військами на великій віддалі, через голову противника, і зв'язувати об'єкти, що находяться в русі. Сучасні дротові телеграфні апарати і радіотелеграфна апаратура постачені спеціальними букводрукуючими пристосуваннями, що записують передачу буквами або знаками азбуки Морзе. Швидкість передачі сучасними букводрукуючими апаратами досягає 5.000 знаків на годину.

Хибою електричних засобів зв'язку є можливість перехоплення противником передаваних відомостей.

В арміях усіх країн передавані по телефону і телеграфу відомості шифруються, кодуються. Але цей захід викликає загаяння в передачі відомостей і винахідники намагаються розв'язати проблему створення таких засобів зв'язку, при застосуванні яких і перехоплювання депеш було б неможливим і швидкість передачі була б високою.

Розвиток електротехніки привів до використання радіо для обробки громадської думки своєї і сусідніх країн, для деморалізації з його допомогою армії й тилу противника і для керування смертоносними машинами.

Для того, щоб розладнати роботу французького тилу, німецькі вояки передавали по радіо назви об'єктів, намічених до бомбардування з літаків і згодом не раз здійснювали його в оголошений термін. Це привело до панічного залишення роботи і втечі мешканців, які залишали свої оселі після оголошення про наступний повітряний напад.

Не раз німецькі вояки передавали у французькі окопи гучномовні прізвища солдатів і офіцерів, яких вони думають взяти в полон у майбутніх боях, вселяючи цим розгубленість у серця французьких солдатів. Останні бачили в цьому радіомовлені вирази могутности німецької розвідки, яка знає не тільки нумерацію французьких частин, але і їх особливий склад.

Як рухомі засоби зв'язку, застосовуються в сучасній війні літаки, танки, мотоцикли, аеросани, і навіть бронепоїзди і бронедрезини.

Броневі засоби дозволяють доставляти навіть письмові донесення під вогнем противника. Конструюються і будуються спеціяльні літаки зв'язку.

Проте хибою рухомих засобів зв'язку є їх прив'язанність до шляхів, а літака до посадочних майданчиків, а також залежність від погоди.

ЖИВА ПАСТКА

То тут, то там переливаються в океані яскравочервоним, зеленим, фіолетовим кольором ковпачки медуз. Під ними — пасма синіх корінців, в яких заплутались дві худющі риби.

Придивіться уважніше — і вас здивують очі риби. Вони ніби вискакують. Красива медуза з її мальовничим пасмом корінців хижак, вірніше — ціла колонія хижаків.

„Корінці" — щупальці. Вони вбивають все живе, до чого доторкнуться. Присмоктавшись шупальцями, така медуза висмоктує з своєї жертви всі соки.

Це — сифонофора, плавуча колонія різних поліпів, що прилипли до медузи, як до плоту. Медуза виробляє газ, легший від води, і чим далі піднімає все більше „корінців — поліпів.

Кожен член колонії працює тільки на себе, але користь від того мають всі.

Не боїться смертоносних шупальців сифонофори одна однісінька порода риб — номеус горновії. Номеус безкарно пробирається крізь пасмо щупальців. Дивлячись на нього, пливуть і інші рибки і, звичайно, гинуть.

Португальський броненосець — так називають сифонофору моряки. Наукова назва її — фісалія пелагіка. Ця найбільша і найкрасивіша з сифонофор разом з тим має найбільшу серед морських тварин кількість клітинок — жал, якими присмоктується до жертви.

ПРИРОДНИК.

Ви виконуєте ролю Галілея

Для тих, хто любить сильні відчуття, в багатьох місцях влаштовують особливу розвагу — так звану „чортову гайдалку". У Федовому збірникові наукових забавок їх так описано.

„Гайдалку почеплено до тривкої поземної поперечки, що проходить через кімнату на певній височині понад підлогою. Коли всі сядуть, то особо приставлений до цього служник, замикає вхідні двері, приймає дошку, що по ній увіходять і заявивши, що він зараз дасть глядачам можливість зробити невеличку повітряну подорож, починає, здається, легенько розколихувати гойдалку. Після того, він сідає ззаду гойдалки, як от візник у кебах, або навіть зовсім виходить із залі.

„Тим часом розмахи гойдалки стають дедалі все більші; гойдальникам здається, що вона підіймається до височини поперечки, потім ще вище й, нарешті, описує повне коло. Рух прискорюється дедалі все більше і гойдальники, хоча їх здебільшого попереджають, відчувають, що вони безперечно гойдаються і швидко рухаються; їм здається, що вони летять сторчака в простір і вони мимоволі хапаються за спинки сідалок, щоб не впасти. „Але ось розмахи починають зменшуватися; гойдалка вже більше не підіймається до височини перечки, а ще через кілька секунд спиняється зовсім".

„Гойдалка весь час в дійсності висіла нерухомо, поки проводили спробу, а кімната, навпаки, дуже нескладним механізмом оберталися навколо глядачів. або краще сказати, кругом поземної осі. Меблі прибито до підлоги або до стін залі, лямпу приоблено до столу так, що вона, здається, може легко перекинутись; під великим її ковпаком уміщено електричну лямпочку. Служник, що наче розколихував гойдалку, злегка її штовхаючи, справді погоджував ті штовхи з легкими коливаннями залі і лише робить такий вигляд, ніби він розколихує.

„Вся обстанова сприяє повній ілюзії".

Секрет ілюзій, як бачите, надзвичайно простий. І все таки, я переконаний, що коли тепер, уже знаючи, в чім омана, ви знову опинитесь на „чортовій гойдалці" — то ви неминуче віддалися б цій омані. Ви б знали. що все те не рухоме, а проте відчували б, що ви обертаєтесь сторчака. Така сила ілюзій.

Серед ваших сусідів у гойдалці, що не знають її секрета. ви були б свого роду Галілеєм — тільки навідворіт. Галілей доводив, що небо не рухоме, а кружляємо, супроти очевидности, ми самі і ви ж будете доводити, що ми не рухомі, а вся кімната обертається довкола нас. Можливо, що довелось би при цьому зазнати й сумної долі Галілея вам би не повірили, вас засміяли б, як людину, що сперечається за цілком очевидну річ.

Міліони літ тому

Дехто з сучаснях геольогів гадає, що гори на земній кулі утворилися через те, що наша планета, холонучи, зменшувалася в об'ємі (теорія Зюса); при цьому земна кора зморщувалася, як ото зморщується шкурка висохлого яблука.

Зморшки на земній корі це й є гори. Звідси виходить, що колись, міліони літ тому, земна куля була більша, ніж тепер. Можна навіть обчислити, наскільки саме більша. Справді, коли наподумки розправити всі пофалдовані гори на земній кулі, то легко можна визначити, наскільки поверхня нашої планети була колись більша, ніж тепер, а знаючи різницю між поверхнями куль, легко обчислити й різницю між радіусами.

Таким обчисленням можна довести, що в найдавнішу геольогічну епоху (альгонкінську) радіус земної кулі був на $^1/_4$ більший, ніж тепер, за наших часів. Адже напруга тягару швидко зменшується, як віддалятися від осередка, а саме пропорційно до квадрату віддалення. Поверхня. землі була тоді $^5/_4$ далі від осередка, ніж тепер; значить тягар повинен був змінитися у відношенню $(^4/_5)^2 = {}^{16}/_{25}$, тобто становив майже $^2/_3$ сучасної сили тягару.

Отже, коли правдива ця геольогічна теорія, тягар на Землі не завжди був такий, як тепер і ,міліони літ тому, пуд важив усього 26 фунтів. Тоді й ріки текли не так бистро і дощ падав повільніше; вулканичний пил викидався на більшу височінь і повільніше опадав; вода в тонких трубах і щілинах підіймалася вище і т. д.

Тваринний та рослинний світ попередніх епох розвивався в умовах меншого тягару, ніж тепер. Деякі вчені гадають навіть, що почасти через повільне збільшення тягару повимирали велетні попередніх геольогічних епох.

Історичний календар

ТРАВЕНЬ

2. 1848. Перше в Галичині українське товариство „Головна Руська рада“
4. 1838. Викуп Шевченка з кріпацтва.
6. 1315. Умер укр. князь Юрій І Левович, похований у Холмських Печерах на Святій Даниловій Горі (23. IV. ст. ст.)
6. 1910. Умер український письменник Борис Грінченко.
7. 1775. Прилучено Буковину до Австрії.
8. 1921. Прилучено Закарпаття до ЧСР.
9. 1922. Умер український історик Орест Левицький.
12. 1907. Засновано Українське Наукове Товариство в Києві.
13. 1933. Умер український письменник Микола Хвильовий.
14. 1184. Похід Ігоря на Половців.
20. 1663. Умер Київський Митрополит Діонісій Балабан, оборонець Української Церкви.
21. 1123. Помер князь Володимир Мономах.
22. 1861. Похорони Тараса Шевченка на Чернечій горі під Канівом.
25. 1926. Вбивство головного отамана УНР Симона Петлюри в Парижі.
26. 1742. Умер на еміграції український гетьман Пилип Орлик.
28. 1916. Помер найбільший поет Галичини — Іван Франко.
30. 1876. Царський указ про заборону українського письменства в Росії.

Подаємо список наших читачів та прихильників, що зложили гроші на пресовий фонд „ОРЛЕНЯ“

1. Тамара Кравчук — 50 крб.
2. Наталія Новак — 10 крб.
3. Ростислав Новак — 10 крб.
4. Тамара Юра — 5 крб.
5. Ірена Грек — 50 крб.
6. Тамара Грек — 50 крб.
7. Завідуюча посягівською школою Сагайдаківська (з коляди) — 80 крб.
8. Свящ. Клубок Степан з с. Арестів — 50 крб.
9. Симончук Віра — 5 крб.
10. Лойко Євген і Олександер з с. Заболоть (з коляди) — 20 крб.
11. М. Токарчук зі ст. Ківерці (з коляди) — 20 крб.
12. Матвійчук Олімпіяда і Матвійчук Володимир — 10 крб.
13. Хомич Володимир і Самчук Василь — з с. Обарів —30 крб.
14. Продоус Віталій зі Здолбиці — 24 крб. 31 коп.

Шкільна молодь с. Стіжка, округи Кремʻянецької — 50 крб.

Учні с. Пищатниць, Катербурзького району під проводом учня Бобика Антона зібрали підчас святочного дня — неділі — 50 крб. Дали такі учні: Бобик Антін — 18 крб., Малаховський Василь — 10 крб. 50 коп., — Фурман Павло — 4 крб. — Добровольський Т. — 3 крб., — Ковальчук Микита — 3 крб., Шевчук Євдокія — 2 крб., — Олена Бобик — 2 крб., Франьчук Євтух — 2 крб., Савчук Андрій — 1 крб. 55 коп., Завєщанський Р. — 1 крб., Закидальська Настя — 1 крб. Фурман Іван — 1 крб., Рудницька Ніна — 1 крб.,

Молодь с. Стіжка, округи Кремʻянецької — 35 крб. Дали: Пʻятницький Григорий — 5 крб., Пʻятницький Олександер — 5 крб., Радчук Гриша — 5 крб., Радчук Микола — 5 крб., Радчук Дмитро 5 крб., Радчук Олександер — 5 крб., Іванюк Іван 5 крб.

Від невідомого вояка — 25 крб.

Костецька Галина, Казимірська Люба і Сидорчук Катя — 30 крб. Солодюк Ж. — 80 крб.

Виходить один раз на місяць. ЦІНА ОДНОГО НОМЕРА 4 крб.

ВИДАВЕЦЬ: Українське Видавництво „ВОЛИНЬ“ сп. з обм. відп. в Рівному. Основоположник і головний керманич Степан Скрипник. —Гол. ред. П. ЗІНЧЕНКО.

Адреса редакції і адміністрації: РІВНЕ, вул. Німецька 89.

РМ 23133/5
12792